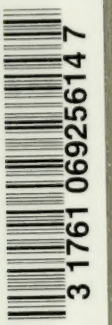
3 1761 06925614 7

Žatkovič, G. I.
Okrytie-exposè o
Podkarpatskoj Rusi

DK
508
.9
Z35Z384
1921
c.1
ROBARTS

Druhoje izdanije.

OKRYTIE-EXPOSÈ

Dr. G. I. ŽATKOVIČA

BYVŠOHO GUBERNATORA
PODKARPATSKOJ RUSI.

O

PODKARPATSKOJ RUSI

Motto: "Naj svit vidit i sudit".

Vydajet:
„Rusin Information Bureau"
Greek Cath. Union Building
Homestead, Pa., U. S. A.

Dobrovol'na cina: $1.00
jaka obernetsja na fond osvobož-
denija Podkarpatskoj Rusi.

LIBRARY
NOV 1 1975
UNIVERSITY OF TORONTO

OTKRYTIE -- EXPOSÈ.

Dľa cilej seho otkrytija (expose-a) ne jesť potrebnym isčisliti vse, čto sďilano bylo amerikanskimi Rusinami podčas i po svitovoj vojňi v interessi osvoboždenija svoich bratov byvajuščich v byvšoj Maďarii, i dumaju, čto dosť budet skazati, čto Amerikanska Narodna Rada Rusinov, representujušče blizko 500,000 Rusinov v Sojedinennych Štatach Ameriki, sojšlasja v horoďi Homestead, Pennsylvania, dňa 23-ho Julija 1918. Sľidujušča resoľucija byla prijata:

1. Čto Podkarpatski Rusiny majut dostati polnu nezavisimosť. Jesli se bylo by novomožnym, tohda

2. Čtoby Podkarpatski Rusiny sojedinilisja s svoimi braťmi halickimi i bukovinskimi. Jesli se tože bylo by nevozmožnym, tohda majut dostati

3. Autonomiju.

(Protokol inkorporovan v Memorandumi lično peredannom presidentu Woodrow Wilsonu dňa 21-ho oktobra 1918.)

Na radu presidenta Wilsona, čto pervy dva želanija suť nepraktičny i pevno ne stritilosja by blahosklonno so storony sojuznych deržav, i ďijstvujušče pod instrukcijeju Amerikanskoj Narodnoj Rady Rusinov, ja, jako ich upolnomočnennyj representant, koncentroval vsi moji stremlenija k dostaniju autonomii.

Rusiny prijaty byli dňa 23-ho oktobra 1919 v členstvo Seredno-Europejskoj Unii i ťim uznaty byli narodnosťami, representovannymi v sej Unii, imenno: Čechoslovakami, Poľakami, Jugoslavami, Ukraincami, Litvinami, Rumunami, Nevykuplennymi Grekami, Italianskimi Irredentami, Armjanami, Albancami i Jeřusalimskimi Židami, jako točna, rozďilena narodnosť, i jako taka opravena pod izvistnym Wilsonovym principom samoopreďilenija svobodno ustanoviti dľa sebe formu buduščoho svojeho praviteľstva.

Vyššepomjanuta Unija dňa 26-ho oktobra 1918, v Halľi Nezavisimosti v Philadelphii, toržestvenno provozholosila sľidujuščii:

"My..... v imeni našom i v imeni našich bratov doma ťimto toržestvenno izjavľajeme, čto pomiščajeme — vsi naši narody i istočniki — v ruki našich sojuznikov dľa upotreblenija protiv našich obiščich neprijatelej i pro tu pričinu, čtoby ves' mir znal, čto my nosime v smysli essentiaľny doktriny, kotory voploťatsja v konstituciach potomu prijatych narodom našich otnositeľnych deržav nezavisimych... prijali i podpisali na sľidujuščii, jako na osnovu principov dľa vsich svobodnych narodov:

1. Čto vsi praviteľstva polučajut svoju pravdivu vlasť iz sohlasija upravľajemych (naroda).

3. Čto ne smijet byti tajna diplomacia...

Podpisateli sej deklaracii i predstaviteli inych nezavisimych narodov... ťim objazujutsja v imeni svoich otnositeľnych narodov, čto tut predznačenny principy inkorporovany budut v organičnyj zakon jakoho nibuď praviteľstva, osnovannoho potomu našimi otnositeľnymi narodami.

Podpisano:

T. G. Masaryk, v. r. (Dľa Čechoslovakov, takožde president Unii).

Hrihorij Ihnatij Žatkovič, v. r. (Dľa Uhro-Rusinov).

Tak samo podpisi desjať pročiich representantov.

Vysšepomjanuty principy, vyťahi iz tak zvannoj "Deklaracii nezavisimosti presľidovannych narodov Serednoj-Europy", choťa provozhološeny byli dňa 26-ho, byli uže vpolňi obsuždeny i prijaty dňa 25-ho oktobra 1918, kotoroho dňa v hoteľi Bellevue-Stratford, v Philadelphii, jako representant amerikanskich Rusinov, i čerez nich Rusinov v Maďarii (akcia amerikanskich rusinov byla pozdňijše potverdžena dňa 8-ho maja 1919 Centraľnoju Narodnoju Radoju v Užhoroďi), vjedno i v pritomnosti pjať urjadnikov i členov Amerikanskoj Narodnoj Rady Rusinov, konferoval ja s Presidentom T. G. Masarykom o vozmožnosti **federacii** meždu Rusinami i Čechoslovakami. V otvit na vopros, na čto by on (President Masaryk), jako representant Čechoslovakov, schodilsja v slučaj federacii Rusinov s Čechoslovakami, on skazal:

"Jesli Rusiny riešat prikľučitisja k Československoj republiki, oni sostavľati budut' vpolňi autonomnyj štat i v otvit na vopros, čto na jaki hranicy shodilisja by dľa Podkarpatskoj Rusi, (tohda Rusinijeju zvannoj) otvičal on:

"Hranicy tak budut ustanovleny, čto Rusiny zadovoleny budut."

Sii byli osnovny kroki, sii byli osnovny porozuminija: vpolňi

autonomnij **štat, v federacii** s Čechoslovakami i meždu hranicami za dovoliteľnymi Rusinam.

S simi obicanijami pred soboju, iz kotorych vsi široko publikovany byli v amerikanskich ruskich gazetach, Amerikanska Narodna Rada Rusinov, v horoďi Scranton, Pennsylvania, dňa 12. novembra 1918 odnoholosno prijala sľidujušču rezoluciju:

"Čtoby Uhro-Rusiny s najširšimi samostojateľnymi pravami jak štat, na federativnoj osnovi, prikľučilisja k Čechoslovenskoj demokratičeskoj republiki, s ťim usloviem, čto do našoj krainy dolžny prinadležati vsi originaľno uhro-russki stolici: Spiš, Šariš, Zemplin, Abauj, Gemer, Boršod, Ung, Ugoča, Bereg i Maromoroš." (Vyťah iz Protokola s dňa 12-ho novembra 1918).

Sľidujuščoho večera, dňa 13-ho, ja lično predložil odnu rjadno vystavlennu kopiju vyššepomjanutoho protokola Presidentu Masaryku v československom posolstvi (legacii) v Washingtoňi, i on po perečitanii vyslovil meňi svoju veliku radosť nad zadovoliteľnym i bystrym sposobom jakim proponovanna federacija idet vpered. On tože predosterehal mene, čto se jesť lem rišenije členov Narodnoj Rady, kotoroje može byti vozraženo na Mirovoj Konferencii v Pariži, i tohda obdumali my prichoďaščij plebiscit, kotoryj — ja obezpečil presidenta o sem — bez somňinija potverdit rišenije i otporučanije Narodnoj Rady.

Vyššepomjanutyj protokol s dňa 12-ho novembra 1918, jak ja pozdňijše doznalsja, peredan byl Presidentom Masarykom ňikomu kapitanu Piseckomu, kotoryj 13-ho februara 1919 proukazal to dr. Simeonu Sabovi, predsidateľu Užhorodskoj Ruskoj Rady, kotora vyslovila byla svoje želanije mati autonomnu Podkarpatsku Rus (zvannu nimi Ruskoju Krajinoju) prikľučennu k Maďarii, i tak samo druhim členam sej Rady, jako dokaz želanija amerikanskich Rusinov, jako znak toho, že čto by Rusini dostali, keď by prikľučilisja k Čechoslovenskoj republiki.

Plebiscit amerikanskich Rusinov otbylsja, resuľtat kotoroho byl sľidujusčij:

Dľa unii s Československom 67%
Dľa unii s Ukrainoju 28%
Dľa unii s Rossijeju meňše jak 1%
Dľa unii s Maďarijeju meňše jak 1%
Dľa unii s Haličinoju meňše jak 1%
Dľa polnoj nezavisimosti meňše jak ..... 2% (procenta)

s ohromno velikim boľšenstvom potverdil rišenije i otporučanija Narodnoj Rady. Resuľtat plebiscita, vjedno s protokolom

sobranija s dňa 12-ho novembra 1918 poviren byl odnoj komissii, sostojaščoj iz mene, jako predsidateľa i J. G. Gardoša, jako sekretarja-kassira, radi predloženija Mirovoj Konferencii v Parižu. Resultat plebiscita otkabelovan byl komissarom Perglerom dr. Benešu do Pariža.

Komissija pribyla v Pariž dňa 13-ho februara 1919 i tam stritilasja s dr. Antoniem Beskidom, predsidatelem i representantom. Prjaševskoj Russkoj Narodnoj Rady, i sejčas ustroila obščU kommissiju representajušču vsich Rusinov. Sija obošča kommissija konferovala s československimi representantami na Mirovoj Konferencii, dr. Karlom Kramaržom i dr. Eduardom Benešom, i predložila im, kromi vysšepomjanutoho plebiscita i protokola s dňa 12-ho novembra 1913, sľidujušči daľši dokazy želanija prikľučitisja k Československoj republiki, imenno:

Kopiju protokola Prjaševskoj Ruskoj Narodnoj Rady s dňa 7-ho januara 1919.

Kopiju memoranduma Svaľavskoj Narodnoj Rady s dňa 16. decembra 1918.

Vysšepomjanuty dokumenty priloženy byli k "Memoire No. 6, kotoryj Memoire posľi predloženija ruskoj komissii dľa peresmotrenija i ispravlenija byl neju aprobovan jako čestno opisujusčij fakta, na kotorych proponovanna Československa-Ruska federacija želajetsja. Sej "Memoire No. 6" predložil sľidujusči vzaimno sohlašenny fakta:

1. Čto Podkarpatska Rus (v kasateľnom Memoire No. 6 imenovana Karpatska Rossia) jesť štat, citujuči storonu 11: "Lem četyri rumunski sela byli by tak najdeny v Ruskom Štaťi, oni lišeny suť Rumunii jako konpensacija za malyj okruh Akna-Slatina, so svoimi soľanymi baňami, neobchodimymi dľa Československoho i Ruskoho Štatov.

2. Čto hranicy Podkarpatskoj Rusi suť dočasny i mohut byti zmineny i poľipšeny specialľnym dohovorom meždu Československim štatom i Karpatskoju Rossijeju. Čitajuči storonu 12, linii 4—9: "Rusko-Slovenska hranica ustanovlena jesť vremenno... sija hranica (rusko-slovenska) možet byti zminena i poľipšena, jesli tak želajetsja, specialľnym dohovorom meždu Československim štatom i Karpatskoju Rossijeju.

3. Čto ďijstnoje čislo Rusinov jesť 567867. Citujuči storonu 2: "Po čislam vsich parafij v Maďarsčiňi bylo v hoďi 1910. 537.867 Rusinov, čto zrobit 108.000 (25%) boľše, jak skoľko ukazujet statistika izdanna Maďarskim štatom. No čislo po

ruski hovorjasčich v roku 1910 bylo 567.867. Se jesť ďijstno pravdiva sila Rusinov v Uhorsčiňi.

4. Čto rusiny žijut v kompaktnych massach v stolicach Šariš, Spiš, Zemplin, Užhorod i Bereg. Stolicy Maramaros, Ugoča poseleny suť v velikoj časti Rusinami. (Citačija so storony 2.)

5. Čto unija byla vozmožnoju lem sohlasijem meždu dvoma štatami. Citujuči storony 9—10: "No majet byti dobri porozumleno, čto unija sej territorii s Československoju republikoju byla by vozmožnoju lem tak, jesliby Rusiny sami prijali ili želali to."

Vyssepomjanutyj Memoire, vjedno z dokumentami i pridatkami, predložen byl československimi mirovymi delegatami Mirovoj Konferencii.

Iz vyssepomjanutoho i iz tych dokazov, kotory sľidovati budut, ňit ani toho najmeňšoho somňinija o tom fakťi, čto Rusiny hľadali uniju, synonimnu s federacijeju, s Československim štatom, v hranicach zadovoliteľnych dľa Rusinov, t. j. v hranicach čestnych i spravedlivych.

Čerez intervenciju dr. Beneša Ruska Komissija v Pariži priobrila audienciju u polkovnika House, kotoryj v neprisutnosti Presidenta Wilsona byl načaľnikom Amerikanskoj Mirovoj Kommissii, dňa 17-ho februara 1919, i s panom Tardieu, členom Francuzskoj Mirovoj Kommissii, tohda predsidatelem vsemohusčoho desjať členovoho komiteta, dňa 24-ho februara 1919. Pred oboimi simi cilomu svitu znannymi mužami, diplomatami, ja, v imeni Rusinov spišil lično s kopijami potrebnych informativnych dokumentov, vjedno s korotkoju istorijeju akcii Rusinov do toho dňa. O naturi i resuľtaťi sich konferencij ja informoval dr. Beneša pismami, datovannymi dňa 22-ho februara 1919 i dňa 25-ho februara 1919. Pri sem punkťi interesantnym jesť primititi, čto tak President Wilson, jak Štatnyj Department (Ministerija Zahraničnych D'il) Sojedinennych Štatov byli prežde seho uvidomleny o akcii, osobenno akcii Amerikanskoj Narodnoj Rady Rusinov s dňa 12-ho novembra 1918, listami lično zaslatymi i datovannymi 15-ho novembra 1918, otvita na kotory osobenno pozdraviteľnyj list Presidenta Wilsona, datovany byli dňa 19-ho novembra 1918 i dňa 27-ho novembra 1918 respektivno.

Priobrivše informaciju dňa 3-ho marta 1919, čto proponovanna unia na osnovi predložennych faktov dostala prijatnoje rišenije so storony tak zvannoj Specialnoj Pjať Členovoj Komissii, Ruska Kommissija vložila daľši trebovanija v ruki dr. Karla Kramarža i dr. Eduarda Beneša, imenno dňa 4-ho marta iz dňa 3-ho marta respek-

tivno, kotory trebovanija teper znanny suť jak "četyrinadcať točki". Dňa 4-ho marta po poludni Amerikanska Kommissija Rusinov rušilasja do Prahi, lišivše dr. Beskida v Pariži.

Dňa 10-ho marta 1919 Amerikanska Kommissija Rusinov konferovala s Presidentom Masarykom, predložila jemu kopii vsich vyšepomjanutych dokumentov, vjedno s kopijeju "četyrinadcať točok." Kommissija sejčas potom rušilasja do Bratislavy, hďi konferovala s ministrom Dr. Šrobarom, i potom rušilasja do Podkarpatskoj Rusi, pribyvše v Užhorod dňa 15-ho marta 1919.

Pred prichodom v Užhorod Kommissija konferovala s representantami Prjaševskoj Ruskoj Narodnoj Rady v Prjaševi, kotora odobrila vse, čto sďilano bylo do toho dňa i upolnomočila Amerikansku Kommissiju pracovati v interessi sojedinenija trech Narodnych Rad, imenno Prjaševskoj, Užhorodskoj i Hustskoj, každa iz kotorych želala autonomiju dľa Podkarpatskoj Rusi, no iskala federaciju i sojuz s rozličnymi krainami imenno: Prjaševska Rada s Československom, Užhorodska Rada s Maďarščinoju i Hustska Rada s Ukrainoju. Robota privedenija sich trech rad k obščomu porozuminiju i soďijstviju s'pišilasja s neobyčajno velikoju bystrostiju i uspichom, i choťa ja lično prinužden byl koncem apriľa spišiti v Pariž, iskajuči dozvolenije ot Mirovoj Konferencii dľa československoho vojska zaňati territoriju vostočnu časť ot riki Uža (Ung), kotora territorija v tom časi okkupovana byla maďarskimi boľševikami, sojuz trech Rad otbylsja v polnom sohlasii dňa 8-ho maja 1919 v Užhoroďi — dňa mojeho vozvrasčenija iz Pariža.

Na vysšepomjanutom sobranii s dňa 8-ho maja upolnomočenny representanty vsich trech nezavisimych Rad sorganizovali odnu obsču centraľnu radu pod imenem: "Centraľna Russka Narodna Rada" i meždu inymi odnoholosno odobrili akciju amerikanskich Rusinov. Sľidujusčii suť vyťahi iz protokola seho sobranija opisujusči fakta dotyčno voprosov pretraktovannych v sem expose-i, imenno:

Citacija: Storona 5: **"Dr. Ilija Hadžega razberajet trebovanija naši o holovnych ďilach autonomii našoj. Odin slavnyj pisateľ hovorit, čto toľko takich narodov možno federativno sojediniti, kotory suť odnakoho plemeni, odnakoj dumki i odnakoho čuvstva. Naši Amerikane zbačili se i zato prosili Wilsona (Slava! Slava!) žeby my s čechoslovakami sojedinilisja. Resolucija jeho:**

Československij štat i Karpatska Rus spolučeny v jednu deržavu — s jednym pravom hraždanstva — predstavľajut jedno hosudarstvo, kotoroje v zahraničnych, vojennych i finansovych

d'ilach obsče upravlajetsja, v pročiich že d'ilach Russkij Štat samostojatel'no svoimi zakonodatel'nymi vlast'ami sam sebe upravl'aje; polkovym jazykom vojska, rekrutovannoho na Rusi, dolžen byti russkij, s ruskimi oficerami." Odnoholosno prijato.

Storona 8. Augustin Vološin... otzyvajusčisja na važnost' sojedinenija vsich sil, predložit doklad o sojedinenii rad: Hustskoj, Užhorodskoj i Prjaševskoj v odnu Central'nu Russku Narodnu Radu. Cil'ami kotoroj byli by 1, voobsče zasčisčati interessy ruskoho naroda, 2, prihotoviti ustroj administracii i prosvititel'noj d'ijatl'enosti našoho russkoho štata. Sobranije resoluciju siju odnoholosno i s oduševlenijem priňalo.

Na sobranii dňa 15-ho maja 1919. Central'na Russka Narodna Rada otporučala mene Presidentu Masaryku za organizajusčoho ministra ich štata, čto sl'idujusčoho dňa bylo meňi licno doručeno, jak to vidno iz protokola s dňa 16-ho maja, iz kotoroho cituju sl'idujusčii:

Citacija: Storona 17. pečatannyj protokol. "Predsidatel'stvujusčij privitajet Hrihorija Žatkoviča, jak početnoho predsidatel'a Central'noj Russkoj Narodnoj Rady, i uvidoml'ajet jeho o jednoholosnom želanii Rady, čtoby on priňal na sebe ne lechku, no dl'a nas prevažnu zadaču organizacii našej autonomii, i čtoby byl našim pervym ministrom.

Hospodin Dr. Hrihorij Žatkovič poblahodarit Rad'i za dovirije i zajavit, čto on hotov vsi svoji sily požertvovati dl'a blaha svojeho naroda. Iz moral'nych i semejstvennych pričin ne možet ostatisja konečno v Europi, jednako bez narušenija svojeho amerikanskoho hraždanstva hotov priňati učastije za ňiskol'ko misjacev v organizacii Russkoho Štata, jesli i President Masaryk odobrit naše predloženije."

Na tom samom sobranii Rada konkretno odobrila akciju Amerikanskich Rusinov i osobenno "četyrinadcat' točki", predloženny representantam Československoj republiki.

Citacija Storona 17. "Ot imeni kommissii, vyslannoj v d'ila prihotovlenija plana dohovora i trebovanyj Russkoho Štata sovzorom autonomii, Dr. Ilija Hadžega predložit, čto kommissija voobsče priňala točki amerikanskoj kommissii.

Central'na Rada odobrjajet rišenije kommissii i po Memorandumu Amerikanskich Predstavitelej sostavit plan svoich trebovanij v sl'idujusčich:

Pervyj raz: Rusiny budut sostavl'ati nezavisimyj štat v Československo-Russkoj republiki.

Druhij raz: Hranica Uhro-russkoho štata ustanovlena budet

tak, jak to opreďil'at official'no vyslanny representanty Uhro-Russkoho štata i representanty Československoj republiki.

Četvertyj raz: Vo vsich upravitel'stvach i vnutrennych ďilach Uhro-Russkij štat budet samostojatel'nyj.

Dvanadcatyj raz: Vysše privedennyja uslovija i inyja porazuminija i dohovory, nužnyja dl'a existencii i rozvitka Russkoho Štata i Československoj republiki, vkl'učenny budut vo formal'nyj kontrakt, kotoryj ustanovitsja zakonno navlesčennymi representantami Russkoho Štata i Československoj republiki.

Trinadcatyj raz: Poka sej konečnyj kontrakt ne zakl'učitsja, do toho času ustanovitsja dočasnyj, abo de facto Russkij Štat, abo territorija i sej dočasnyj, abo de facto Štat razširjatisja budet na sl'idujusčija territorii, i to: Ot Rumunii linia, kotoru ustanovit mirova konferencija; ot Uhorsčiny linija ustanovlenna mirovoju konferencijeju; na sej linii do punkta, hde sija linija stritítsja s zapadneju hraniceju siksanskoho (szikszói) okruha; dal'še zapadna i siverna hranica seho (szikszói) okruha až do riki Hernada; po semu rika Hernad do vplyva rik; Torisy (Tarcza) ; dal'še ko siveru rika Torisa do punkta, hde rika perestupit hranicu stolicy Spiš i Šariš; otsjudu južna hranica okruha Hetharšskoho (héthársi) i zapadna hranica l'ubl'anskoho (lublói) okruha v spišskoj stolici do Popradremete.

Sej dočasnyj abo de facto Russkij Štat upravl'atisja budet uhro-russkim ministrom, kotoraho vyimenujet president Česko-Slovenskoj Republiki, i sej russkij minister bude vyimenovati pročich urjadnikov štata, potrebnych k chorošoj administracii i upravleniju dočasnoho, abo de facto Russkoho Štata.

Četyrinadcatyj raz: vo vsich ssporach i nedorozumenijach, abo protivnych interpretacijach dohovora (special'noho kontrakta) Československa deržava i Russkij Štat imijut pravo appelacii ot najvyššoho Tribunala, imijusčoho jurisdikciju rišiti v sich spravach, ko vsenarodnoj ligi (League of Nations).

Rišenije sej Ligi na obi storony okončatel'no objazatel'no budet."

Vyššepomjanuta akcija Central'noj Russkoj Narodnoj Rady, sďilanna v revol'ucijnych časach, osobenno jak rozlučenije ot Mad'arii publično provozhološeno bylo každoju iz trech byvšich Narodnych Rad, samo sebi, ne smotrja na uznanije 26-ho oktobra 1918 i na uznanije "Memoire-a No. 6", zrobila iz Podkarpatskoj Rusi to, jakoju Revol'ucijna Narodna Rada provozholosila ju byti, imenno: de facto štat.

Odna delegacija, sostojasča iz sto dvanadcať urjadnikov i členov Centraľnoj Russkoj Narodnoj Rady, otpatesestvovala v Prahu i tam ot imeni Podkarpatskoj Rusi torzestvenno peredala dňa 23-ho maja 1919 vysseponjanutyj protokol Presidentu Masaryku, i čerez nebo Československoj republiki. Po poludni toho samoho dňa odna iz 15 členov sostojasča Specialna Kommissija podrobno konferovala s presidentom, pri čemu konkretny dila byli obsuždeny i risenija prineseny osobenno dotyčno organizacii Podkarpatskoj Rusi.

Sej protokol byl zaslan tože dr. Benešu radi predloženija Mirovoj Konferencii, jako daľšij pevnyj i konečnyj dokaz želanija Rusinov sojedinitisja na osnovi federacii s Československoju republikoju.

President Masaryk, kotoryj uže prežde seho urjadno uvidomil praviteľstvo i narod Čechoslovakii o vozmožnosti Československo-Ruskoj unii v svojem tak zvannom "Pervom poslanii" v misjacu januara 1919, otverto vyslovilsja, koli on prijal siju delegaciju, jeho slova budusči dost akkuratno publikovany v "Narodnych Listach" dňa 26-ho maja 1919, a sice:

Citacija: **"President ve svých vývodech zduraznil stanovisko konstituční, že on sám ne muže a nebude samovolne rozhodovat, k tomu budou povolaní právoplatní predstavitelé prikarpatského lidu. Ale musí se ihned prikročiti k vybudovaní administrace... President jest si vedom, že státoprávni postaveni Rusu, resp. Rusinu jest zvláštní, že totiž prihlásili se samostatne k našemu štátu a vyminili si predem autonomii. Rozsach této autonomie ovšem pri nutnosti nekterých společných záležitostí musí byti ustavní cestou vymezen."**

"Ve své odpovedi ko všeobecné audienci zduraznil duležitost prikarpatské Rusi pro náš štát, vzpomel toho, že otázce jednal už ve Švýcarsku na samem začatku války. Ale teprve v Americe rozhodli se četni vystehovalci docela určite pro pripojení k Československé republice. Americké Rusové pod vedením pana Žatkoviče predložili své požadavky presidentu Wilsonovi a Masarykovi a tak spojenci v Pariži uznali požadavek karpatoruských Rusu i prirkli im právo pričlenit se jako autonomni část k Československému štátu."

Delegacija vozvratilasja v Podkarpatsku Rus dňa 29-ho maja 1919. Ja že, jako rjadno upolnomočenyj representant ostal v Prahi, čtoby načati konferencii v voprosi ustanovlenija plana dľa organizacii **Ruskoho Štatu.**

Pervyj krok v organizacii sdilan byl na konferencii s p. presidentom, koli ja predložil jemu "Osnovy Organizacii." Pro vozstanije

Československo-Maďarskoj boľševickoj vojny konferecii byli za čas prervany i opjat prodolženy dňa 10-ho julija, potomu-že 13-ho, 17-ho i 22-ho julija 1919.

Bylo to dňa 22-ho, čto pan president peredal meňi kopiju uslovij Mirovoj Konferencii dotyčno voprosa avtonomii Podkarpatskoj Rusi, jak žde soderžanije telegrammy, zaslatoj dr. Benešom panu presidentu, objavľajuči to, čto Mirova Konferencija sama namirjajet ustanoviti konečnu hranicu meždu Československom i Podkarpatskoju Ruseju. Se zapričinilo udivlenije u oboich nas, osobenno pro vysšeopisany fakta. Do prijatija telegrammy konferencii prodolžalisja pod toju teorijeju, čto sej hraničnyj vopros budet, jesli vozmožno, mirno rišen meždu nami. Ja peresmotril uslovija Mirovoj Konferencii i mal lem odnoje vozraženije, imeno paragraf 2. (11. par. Saint Germainskoho dohovora), v kotorom opreďilena jesť jurisdikcija Podkarpatskoho Sojma, i slovo "local" nachoditsja, kotoroje perevedeno i inkorporovano jesť v konstitucii Československa (paragraf 2, sekcija 4), jako "místní", razsuždajuči, čto se možet byti obmančivym i možno ne budet poodnymi tolkovan, jako "vnutrennyj", kotoroje značenije majet ono osobenno v svjazi prav odnoho autonomnoho štata v Sojedinennych Štatach Ameriki. Jak President Masaryk obezpečil mene o tom, čto v sem ne budet ťažkosti, i osobenno pro toj fakt, čto pervyj paragraf (10. paragraf Saint Germainskoho) garantujet Rusinam jak najširšu autonomiju, ja pristal na cilyj text, jak byl on predložen.

No dotyčno voprosa hranicy ja sejčas uvidomil presidenta, čto jesť to mojeju povinnostiju bez medlenija spišiti v Pariž, čtoby byti obezpečen o tom, že ďilo Rusinov bylo rjadno i točno predloženo i vsi fakta i susčestvujusči statistiki dany k dispozicii Mirovoj Konferencii, uže i proto, ibo jak bylo to skazano v "Memoire No. 6", na maďarski statistiki ne možno bylo polahatisja.

Na rišiteľnyj roskaz Presidenta Masaryka jeho privatnyj sekretar', Jaroslav Cisar sejčas priobril dľa mene reservaciju na Orient Expresni, kotorym ja lišil Prahu toho samoho dňa popoludni. Pribyvše v Pariž dňa 14-ho rano ja sejčas konferoval s Dr. Benešom, ministrom zahraničnych ďil, kotoryj v kratci informoval mene o pričinach neožidannoho rišenija Mirovoj Konferencii, objavľajuči, čto Mirova Kofnerencija stalasja preorientovannoju i želajet pro svoi sobstvenny pričiny sďilati hranici Podkarpatskoj Rusi jak najmeňši. Dalie vyslovil svoju bojazň nad tym, čto hranicy, vopreki jakich nibuď krokov i stremlenij s mojej storony, ne budut zadovoliteľny dľa

Rusinov, i konečno skazal, čto Mirova Konferencija namirjajet ustanoviti Slovensko-Rusku hranicu pri riki Ung.

Ja, rozumijetsja, energično protestoval, skazal, čto holovna pričina našoj unii byl fakt, **čto tym Rusiny ne budut rozďileny v dvi ili boľše častej,** a dalie otvorenno vyjavil, čto stanovisče Konferencii jesť ne lem nespravedlivym, no absoľutno nevirojatnym. Ne mohol ja viďiti, jak može to byti v interessi Mirovoj Konferencii, čto hďi majet byti ustanovlenna hranica, i proto primitil, že ja pevnyj, čto jesli my sohlasimesja meždu soboju na hranici, Konferencija pristanet na to. Ja otporučal hranicu, opisannu v 11. paragrafi protokola Centraľnoj Ruskoj Narodnoj Rady s dňa 16-ho maja 1919. Dr. Beneš peresmotril mappu i viďa, čto ona soderžala ľubovjanskij okruh v spisskoj stolici i vsju territoriju siverno i vostočno ot rik Torisa i Hernad, t. j. časti Šariša, Spiša i cilyj Zemplin, sejčas otvičal, že on pevnyj, čto Slovaki ne pristanut na se. Ja uvidomil jeho o tom, čto ja ne traktuju so Slovakami no s československim praviteľstvom na osnovi sohlasij sďilanych i predloženych Mirovoj Konferencii. Takto ne možno bylo prijti k porozumeniju, rišeniju. No po daľšoj diskusii vzaimno sohlasilosja v tom, čto najľipšim sposobom vyjti iz ťažkosti budet trebovanije toho, čtoby Konferencija ustanovila lem dočasny hranicy, i čtoby pravo ustanovlenija toho, čto jaki daľši territorii budut prikľučeny, majet byti konferencijeju rišiteľno lišeno mirnomu vzaimnomu ustanovleniju meždu Československom i Podkarpatskoju Rusju. Dr. Beneš pristal i obical, že se stanetsja. Na moj vopros, čto jaki garancii maju ja, že Mirova Konferencija prijmet sii porozuminija, on otvičal: **"Ja obicaju vam, že Mirova Konferencija tak zrobit, jak my sohlasilisja, i jesli ňi, ja obicaju vam, čto ja ne podpišu mirovoho dohovora uslovij",** i s tym, jak ja esči duže jasno pamjataju, v znak sohlasija podali my sebi ruki.

Pomosčiju dr. Beneša dostal ja reservaciju na Orient Expressi i lišil Pariž na dorohu do Prahi toho samoho večera, priobrivše ot Dr. Beneša pred mojim otchodom pismo, v kotorom Dr. Beneš, skazal on, podrobno informoval presidenta o pričinach, jaki rukovodili Mirovoju Konferencijeju, takožde o porozumenii, k jakomu my prijšli.

Pribyvše v Prahu dňa 26-ho ja toho samoho dňa zaslal Benešovo pis'mo presidentu, i sam tože pisal jemu sľidujusčii: "Bylo by to nekrasnym dľa mene pojasňati spravedlivosť seho mojemu narodu, jesli by taki hranicy byli ustanovlenny (imenno rika Už). Po serioznom obdumanii ja shotovil formu dočasnoho dohovora, kotoru tut prikľučaju... Poneže ja čestno viruju, čto se jest minimum, jake ožidati, čto Rusiny prijmut, iskrenno naďijusja, čto procedura prijata

budet vami bez material'noj pereminy." List datovan dňa 26-ho julija 1919.

Vyšepomjanutyj dočasnyj (predbižnyj) dohovor otporučal rišenije hraničnoho spora sl'idujusčim sposobom:

Citacija: Paragraf pervyj: **Čto ot i po dni 1. oktobra 1919. i do perevedenija formal'noho dohovora osobenno spominannoho i opisannoho v pjatom paragrafi seho dohovora Podkarpatska Rus (Rusinia) sostojati budet i soderžit v sebi sl'idujusču naznačennu teritoriju, imenno:**

A. Vsju tu teritoriju vostočno ot riki Ung, kotora byla ili budet rišenijem ili rišenijami Mirovoj Konferencii ustuplena Československomu Štatu pravitel'stvom mad'arskim. B. Vsju tu teritoriju zapadno od riki Ung, soderžasču časti Spišskoj, Šarišskoj, Zemplinskoj i Užhorodskoj stolic, kotory osobenno i podrobno nachod'atsja v "Mapi Podkarpatskoj Rusi zapadno ot riki Ung'... (Po ethnografičeskoj mappi Tomaševskoho s hoda 1906, izdannoj Petrohradskim universitetom na osnovi mad'arskoj statistiki s roka 1900).

Paragraf tretij: **Territorija osobenno naznačena i opisana v "Mappi pod znakom Exhibit B."... izvistna budet i naznačena jako sporna territorija, i v toj spornoj territorii ne budut deržany narodny perepisy pred dnem 1-ho maja 1920. Ot 1-ho maja 1920 do 1-ho augusta 1920 budut tam perepisi, shotovlenny, provaždenny i dokončeny odnym dvačlenovym komitetom — odin vyimenovan Československom i odin Podkarpatskoju Rusju — vsich obyvatelej kasatel'noj spornoj territorii. Sporna territorija v stolicach Spiš, Šariš i Zemplin administrovana budet Československom, i sporna territorija v stolici užhorodskoj administrovana budet Podkarpatskoju Rusju. Rusiny mati budut polnu svobodu slova i pečati i pravo sklikati i deržati sobranija v spornych territorijach, administrovannych Československom.**

Paragraf pjatyj: **V ustanovlenii kasatel'noj konečnoj hranicy vnimanije majet byti obratno ne lem na ethnografičeski data, ukazanny vysšeopisannym sposobom vzjatym censusom, no i na ekonomičny, geografičny i administrativny trebovanija Podkarpatskoj Rusi."**

Byl ja prizvan na konferenciju s presidentom dňa 29-ho julija 1919, v kotoroj minister vnutrennych d'il Švehla tože bral učastije. President protivopostavilsja formi dohovora na toj osnovi, čto dohovor možet byti pereveden lem meždu **dvuma samoderžavnymi štatami i čto** Podkarpatska Rus esče ne majet svoich **konstitucionnych**

representantov. Po tri hodinovoj konferencii prijšli my k slovesnomu porozuminiju, kotoroje — tak bylo sohlašeno meždu nami — vlozitsja v pismo, i jakPresident Masaryk skazal meňi: "My dvoje otkončime to."

Potrebnym spomnuti tut, čto podčas sej konferencii president peredal meňi odin kabelgram, kotoryj on dostal od Amerikanskoj Narodnoj Rady Rusinov, k kotoromu prikľučena byla kopija sobstvennoručna otvita jeho na se. V kabelgrammi prosilasja informacija, ci osnovajutsja na pravďi visti, čto ja postriľan byl československimi vojakami i čto ja nachodžusja v službi maďarskich boľševikov. Soderžanije seho telegrama, jak tože fakt, čto vyhodnym viďilosja dostati odobrenije Amerikanskoj Narodnoj Rady na vyšepomjanutoje sohlasije, privelo k tomu, čto poleznym by bylo dľa mene navsčiviti Ameriku i lično oproverhnuti visti, rozširovanny neprijateľami Československoj-Ruskoj unii, takožde priobristi odobrenije sohlasija, kotoroje v poodnych ďilach rozďilajetsja ot trebovanija Rusinov.

Dumajuči, že ďila teper bystro pojdut vpered, ja pervym pismom datovannym 1-ho augusta, uvidomil Dr. Beneša, čto dňa 29-ho julija na konferencii s presidentom i ministrom vnutrennych ďil sohlasilsja nad sposobom zaobchoždenija v ďili Rusinov, i meždu inymi ďilami **"prijšlo k sohlasiju v voprosi hranicy, a to sposobom izvisčennym vam na konferencii dňa 24-ho."** N'iskoľko dnej potom sďilal ja čerez neho potrebny rasporjadženija, čtoby rušitisja iz Havre, Francii, dňa 16-ho augusta. Ja byl pevnyj, čto formaľnoje shotovlenije i podpisanije sohlasija, uže podrobno ustanovlennoho, ne vozmet boľše, jak odin tyždeň, ili desjať dnej. Shotovivše essenciju sohlasija ja čekal na obicannyj prizyv, i poneže ne čul ja ničoho za odin tyždeň, spišil ja ďilo odnym pismom, datovannym 6-ho augusta 1919. Konečno dňa 12-ho augusta rano, poneže ne dostal ja ani prizyva ani dokumentov, ja lično pošol v urjad privatnoho sekretarja presidenta, Jaroslava Cisara, i potolkujusči jemu, čto ja prinužden otojti v Pariž toho popoludni, treboval audiencii u presidenta. President otpovil, čto on zaňatyj, i poneže ja prihotovlen byl na takij slučaj, dal ja sekretarju odin exemplar tak zvannoj "Proklamaci dňa 12-ho augusta 1919", kotora predstavľajet susčnosť sohlašenija konferencii dňa 20-ho julija, vjedno s personaľnym listom dľa nemedlennoj konsideracii presidenta, s ťim, čto ja čekati budu na otvit. V sem pismi meždu inymi pisal ja:

Citacija: **"V mojej roboťi v Ameriki ja duže prepjatstvovan budu, že ne maju formaľnoho pisemnoho doklada o ďilach, sohlašennych na konferencii dňa 29-ho julija, kotory ja naďiju-**

sja mati potverdženo Amerikanskoju Narodnoju Radoju Rusinov. No jesli Narodna Rada budet mati absolutne dovirije v mojem dokladʼi nedokazannom, možno indirektno podaritsja meňi osjahnuti cilʼ svojej missii. Budet to delikatna robota, no ja pevnyj, čto podaritsja meni osjahnut moju cilʼ.

Imena pročich četyrech členov Russkoj Autonomnoj Kommissii, o kotorych sohlasilosja, sutʼ: Major Eugenij Puza, Hust, župa maramarošska; Dr. Julij Braščajko, Hust; Professor Augustin Vološin, Užhorod; Dr. Vladimir Turkiňak, Prešov, župa šarišska.

Veliku potrebu maju na mappu Tomaševskoho, kotoru ja lišil u Vašoj Excellencii, i prosil by ja, čtoby ona doručena byla meňi čerez pana Cisara, jesli bylo by vam nevozmožno dati meňi audienciju pred moim otchodom dnes po poludni.

Ja shotovil odin doklad dlʼa Centralʼnoj Russkoj Narodnoj Rady v Užhorodʼi, kotoryj sim priklʼučaju. Jesli najdete doklad pristojnym, i pristojnym osobenno dlʼa publičnoj vidomosti, či byli by vy tak dobryj postaratisja a zaslanii jeho do Užhoroda?"

Privatnyj sekretar vzjal pismo i pošol k presidentu i korotko po sem vernulsja nazad i uvidomil mene, že president žalujet, čto ne možet prijati mene, no čto vkratci peresmotrit predloženny ďila i prosil mene, čtoby ja malo počekal. Čekal ja okolo odnoj hodiny, možno meňše, koli pan Cisar opjat pošol do presidenta i vernuvše otdal meňi doklad adressovannyj Centralʼnoj Russkoj Narodnoj Raďi v Užhoroďi so slovami: "President kažet, čto jestʼ to v porjadku." Na se ja otvičal: "Tohda duže dobri, ja sam doruču to Raďi, no mušu mati podpis presidenta v sviďitelʼstvo toho, čto vse jestʼ v porjadku, jak vy kažete, i sootvičajet uslovijam ustnoho porozuminija s dňa 29-ho julija." Na se pan Cisar otvičal: "President jesť duže zaňatyj, on skazal, čto jesť vse v porjadku, i poneže vo vsich takich ďilach ja upolnomočen sviďitelʼstvovati o pravdivosti takich faktov, vse v porjadku budet." Jak to skazal, vzjal doklad i sobstvennoručno napisal sľidujusči na konec jeho:

"Videl President Republiki ČSL.
12—VIII. 19. Jaroslav Cisar,
osobní tajemník."

Pan Cisar tože uvidomil mene o tom, čto mappa Tomaševskoho, kotoru ja prosil ot presidenta, ne nachoditsja u presidenta, ibo on otdal ju odnoj kommissii.

Toho samoho dňa po poludni pered mojim otchodom ja lično peredal vyššepomjanutym sposobom podpisan doklad Vasiliju Takač, sek-

ætarju Centraľnoj Russkoj Narodnoj Rady, kotoryj byl v Prazi, i tože dal nim i odnym druhim svidkom, professorom Spaloju, svidiťeľstvovati dotyčno kopii jeho, kotora mala byti predložena amerikanskim Rusinam. Sej doklad, kotoryj dnes izvistnyj jesť pod imenem "Proklamacija dňa 12-ho augusta 1919", jesť doslovno, jak sľidujet:

Citacija: "Centraľnoj Rus'koj Narodnoj Raďi,
v Užhoroďi.

Počtennyj Hospodin Predsidateľ!

Po ňiskoľkich konferencijach s Hospodinom Presidentom dr. Masarykom, takže po konferencii s ministrom vnutrennych ďil Dr. Švehloju, maju sčasťa uvidomiti vas, čto Československoje pravitel'stvo vyimenovalo mene presidentom Ruskoj Autonomnoj Direktorii. (Primičanije: Dekret vyimenovanija Č. 306—19. R. T., podpis Tusar.) Direktorija sostojati budet okrem mene iz četyrech členov, kotory budut v korotkoj budusčnosti vyimenovany.

Členy direktorii budut ďijstvovati v sohlasii s hospodinom generalom Hennoque-om v tych časťach našej deržavy, hďi vlasť Československoj republiki ne upravľajet, a to do toho časa, doki na mirovoj konferencii o ňiskoľko voprosach našej deržavy ne budet okončateľno rišeno. Po rišenii tych voprosov vyimenujet, sohlasno postanovleniju mirovoj konferencii, Hospodin President Česko-Slovenskoj republiki pervoho gubernatora Rusinskoj autonomnoj deržavy. Koli budet takož ustanovlena hranica meždu slovakami i rusinami.

K našej deržavi budet okončateľno prinadležati: olubjanskij okruh Spišskoj stolicy, sivernaja časť Šarišskoj i Zemplinskoj stolicy, siverna i vostočna časť užhorodskoj stolicy, cila Berežanska, Maramorošska i Ugočanska stolica. Druhija časti, kotoryj my želali, ostanutsja neutralnymi do toho časa, dokla narodnaja perepis ne provedena. Narodnaja perepis budet provedena pod voditel'stvom komiteta sostojasčoho iz členov rusinov i československov.

Užhorodskoj župy neutraľna časť budet administrovana našimi vlasťami.

Rusinska deržava budet samostojateľna v ďilach jazykovych, škoľnych, cerkovnych i v vsich ďilach vnutrennych.

Budet imiti svoje narodnoje sobranije v Užhoroďi. Okrem toho budet mati svoich predstavitelej v narodnom sobranii v Prahi.

Sej čas prinužden jem vo official'nych d'ilach pojti do Ameriki, a takže, čtoby najskorše material'na i moral'na kooperacia byla meždu amerikanskimi Rusinami i Vami zabezpečena.

Hranicy meždu rumunami i nami na mirovoj konferencii esče ne suť postanovleny.

Do svidanija ostajusja s hlubočajšim počtenijem, V Prahi, 12. augusta 1919. roka.

Vaš druh,

ŽATKOVIČ.

Videl: President Republiki ČSL.
Seen by the President
12—VIII. 19.

Jaroslav Cisar, osobní tajemník.

Podčas mojeho pobytija v Ameriki, Proklamacija dňa 12-ho augusta byla doslovno publikovana v amerikanskich ruskich gazetach, i vsi v nej nachoďasčisja fakta byli položeny v report, kotoryj ja predložil Amerikanskomu Kongressu Rusinov, na kotorom pritomny byli delegaty vsich ruskich organizacij v Sojedinennych Štatach Ameriki i kotoryj deržan byl v horoďi Homestead Pennsylvania, 15 i 16. septembra 1919. Na sem kongressi ja publično vyjavil, čto "Podkarpatska Rus budet mati autonomiju u najvyššom značeniju slova", čto hranica ustanovlena budet sposobom opisannym v mojej proklamacii, i tak v sem deľikatnom voprosi "Rusiny i Čechoslovaki dostanut to, na čto **spravedlivo** opravneny suť." (Vyťah iz pečatanoho reporta presidenta Direktorii.)

Nad slyšanijem seho reporta lično iz ust svojeho representanta na Mirovoj Konferencii i takožde Presidenta vlaďijusčoj Direktorii svojej rodnoj zemli, Konvencija odobrila opisanyj plan i voznesla radostnu demonstraciju, kotora vpolňi desjat minut deržala.

Podčas mojeho pobytija v Ameriki, kotoroje polnoje bylo uspichom, ja tože dostal ot "Seredno Europejskoj Unii" slavnyj Seredno-Evropejskij Dzvon Svobody hoda 1918, kotorym dzvonilosja 26. oktobra 1918, koli "Deklaracija nezavisimosti preseľidovannych serednoevropejskich narodov lično pročitana i provozhološena byla cilomu svitu Presidentom Masarykom.

Po mojem vozvrasčenii v Prahu ja lično peredal exemplar protokola vyšepomjanutoho Kongressa Rusinov presidentu Masaryku, takožde egzemplar mojeho reporta prodolženoho na sem Kongressi, exemplary amerikanskich gazet, osobenno-že tyždennik amerikanskich Rusinov, v kotorom reprodukovany byli točny kopii mojeho vyimenovanija Presidentom Direktorii i "Proklamacii 12-ho augusta 1919."

ťočnym časom peredanija sich bylo 13-ho oktobra 1919.

S dumkoju oduševlenija, jakim amerikanski Rusiny podporovali uniju, ja byl ne lem nezadovolenyj, no ďijstno rozhorčen, jak byl ja uvidomlen, **čto iz sohlasij (dohovorov) i obicanij nič ne bylo sďilano československim praviteľstvom.** Vyimenovanije členov Direktorii ne stalosja, v ďiľi hranic nič ne bylo zrobleno. Dalije byl ja informovan, čto praviteľstvo zaslalo ňikoho dr. Brejchu za načaľnika hrazdanskoho pravlenija, hlavnoju ciľu kotoroho zdalosja byti rozďilenije Rusinov v jak najboľše frakcij. On dal vycensurovati iz domašnych gazet fakt mojeho vyimenovanija Presidentom Direktorii, choťa on sam lično lišil byl svoju kartku u mene dňa 29-ho julija, po konferencii, i takožde zakazal gazetam publikovati "Proklamaciju dňa 12-ho augusta 1919" i dal to vycensurovati v svojej cilosti.

Ja v pismi i lično pri konferencii s Presidentom Masarykom dňa 13-ho oktobra 1919 ostro protestoval, no president skazal, že on čekal na moje vozvrasčenije i čto teper ďila bystro budut idti — jak on skazal — "vse budet v porjadku." Konferoval ja 16-ho oktobra s presidentom Masarykom i ministrom Švehloju, resultatom kotoroj konferencii bylo to, čto sejčas po pribytii iz Užhoroda Dr. Brejchy, kotoryj ožidajetsja každoj minuty, ministr Švehla, dr. Brejcha i ja sojdemesja i vjedno vypracujeme podrobnosti tak zvannych "Generalnych Statutov dľa organizacii i administracii Podkarpatskoj Rusi." Ministr Švehla priobical meňi, čto zakličet mene, jak skoro pojavitsja Dr. Brejcha u neho.

No ja ne dostal do 21-ho oktobra prizvanija, choťa Dr. Brejcha byl v Prahi najmeňše za četyri dni pered tym. O pjatoj hodiňi po poludni vysšepomjanutoho dňa minister Švehla, v pritomnosti Dr. Brejchy, otdal meňi ne plan, kotoryj my mali obsuždati, no "Generaľny Statuty dľa organizacii i administracii **Prikarpatskoj Rusi,** K. č. 21.333—19 m. r." Ministerskoj Rady. Rovnočasno byl ja informovan, čto dr. Brejcha vozvrasčajetsja do Užhoroda toho večera i proto ňut pustoho časa. Po soveršennom presmotrenii seho "K. č. 21. 333—19 m. r. " **ja rišiteľno otkazal svojeho sohlasija pro pričinu, čto bylo to nepolitičnym, nepolnym, nespravedlivym i nesohlasnym s porozumlennym dohovorom.** Minister Švehla i ja probovali prijti k dajakomu kompromissu, no koli o 8-oj hodiňi Dr. Brejcha vyjavil, čto po jeho mňiniju kompromiss daremnym sja vidit i čto on prinužden lišiti konferenciju, čtoby ne zapozdnil žeľizničnoho pojizda, (?!) konferencija prišla k koncu. O ňiskoľko minut Dr. Brejcha lišil komnatu, i my tohda sohlasilisja s ministrom Švehloju, čto ja vložu moji vozraženija v pismo i tože konferovati budu v sem ďiľi s ministrom za-

hraničnych ďil Benešom, kotoryj byl vpolňi znakomyj intencijami Mirovoj Konferencii, dotyčno seho.

Po shotovenii obicannych podrobnych vozraženij konferoval ja s Dr. Benešom, takožde ministrom Švehloju, podal oboim odin exemplar sich i tak samo zaslal odin exemplar presidentu.

President Masaryk prizval mene na konferenciju dňa 30-ho oktobra, na kotoru jak ja doznalsja po mojem pribytiju, i zahraničnyj minister byl prizvan. President, choťa byl chvoryj i prinutenyj k posteli, privital oboich nas s exemplarom moich popravok i olovcem v rukach. Sii popravki nosjači titul "Ispravlenija, peremineniija i dodatki k proponovannomu administracijnomu planu" byli s punkta na punkt pretraktovany presidentom dobri ili podly svojstva obsuždeny, i konečno prijšlo k polnomu sohlasiju. Ja pristal na popravki v mojej kopii, president-že v svojej. President rasporjadil Dr. Benešu uvidomiti ministra Švehlu o resuľtati konferencii, i ja s mojej storony priobisčal shotoviti spisy tak osjahnutoho dohovora.

Dňa 4-ho novembra ja lično predložil ministru Dr. Benešu shotovlennyj dohovor i potom na jeho instrukciju predložil to ministru Švehlovi i pojasnil jemu, čto sija kopija Generaľnych Statutov stritilasja s odobrenijem presidenta i zahraničnoho ministra Beneša. Po sej informacii minister Švehla tože vyslovil svoju approbaciju i priobisčal, čto dokument predložen budet nim Ministerskoj Raďi dňa 6-ho novembra. Pro nespoďivannu chvorotu ministra Švehly — jak byl ja informovan — ďilo ne bylo predloženo Ministerskoj Raďi dňa 6-ho. Pro bojazň, čto ďilo dalej ťahatisja budet, ja v pismi, datovannom dňa 8-ho novembra, appeloval do presidenta i prosil jeho intervenciju v urychlenije ďila. President prizval mene na konferenciju dňa 10-ho i po ňiskoľko sobstvennoručnych meňšich popravkach na mojem exemplari Generaľnych Statutov skazal, čto sejčas po konferencii hovoriti budet s ministrom Švehloju i uvidomit o resuľtaťi našoj konferencii, i rovnočasno otporučal, čtoby i ja hovoril s ministrom Švehloju jak skoro on dokončit audienciju s nim. Tak sja stalo, čto po audiencii ministra Švehly u presidenta hovoril ja s nim. V samom načaľi našoj besiďi minister Švehla vyjavil, čto jak on znajet, polnoje porozuminije bylo osjahnuto meždu presidentom i mnoju, na čto ja ukazal jemu Generaľny Statuty odobreny i ňikotorych ďilach popravleny soobstvennoručnym pisanijem presidenta. Po presmotrenii Generaľnych Statutov i porovnanii jeho svoim exemplarom priobisčal meňi, čto dokument **nezminenno,** vjedno s vyimenovanijem členov Direktorii, na kotorych sohlasilosja, predloženy budut Ministerskoj Raďi odobrenija sľidujusčoho dňa.

Pri sem treba uvažati na to, čto tak zvanny "Generaľny Statuty dľa organizacii i administracii Podkarpatskoj Rusi" sostojali ne lem z časti prohološennoj obščoj publiki dňa 18-ho novembra, korotko po mojem vvedenii v urjad, no dijstno i faktično sostojali iz sľidujusčich častej.

1. Generaľny statuty dľa publiki.

2. Statuty Ruskoj Autonomnoj Direktorii.

3. Lista urjadnikov v vyimenovanii i propusčenii kotorych Direktorium malo mati pravo veta.

Minister Švehla po sľilanii vyšepomjanutoho obicanija zaprosil mene prijti v kancellariju minister-predsidateľa sľidujusčoho po poludni o 6-oj hodiňi, hďi Ministerska Rada deržit svoji sobranija.

Sľidujusčoho po poludňi pribyl ja v kancellariju minister-predsidateľa o 6-oj hodiňi i okolo pol sedmoj hodiňi minister Švehla prijšol v komnatu i uvidomil mene, čto Generaľny Statuty **nezminenno odobreny byli** s odnym izjatijem, imenno, čto paragraf dotyčno prava direktorii **sďilati potrebny vydatki dľa rjadnoho končenija svoich funkcij,** ne byl prijatyj. Dotyčno seho odnoho izjatija kazal on, čto Ministerska Rada prijala jeho v principi, no otporučal, čtoby to inače bylo vyraženo. K semu, čto ne bylo vytaľnym punktom, ja tam na misťi pristal. Ja sejčas zvidalsja, ci direktory, jak sohlasilosja, byli-li vyimenovanny, na čto on skazal, čto i to krasno perejšlo, no primitil, čto bylo by to dobroju ideju podati Generalu Henneque, vojennomu diktatoru, pravo vyimenovati ňiskoľko **dopolniteľnych členov.** Na moj protest, čto ja ne mohu pristati na to i vsehda argumentovati o pereminach, osobenno že v sem ďiľi ne mohu pristati na povirenije takoho važnoho prava Generalu Henneque, poneže jesť to absolutno potrebnym, čtoby členy Direktorii byli v polnom porozumenii i sohlasii s presidentom i vice versa, on perestal predstavľati siju točku. Ja tohda uvidomil jeho o tom, čto jesť to želanije presidenta, čtoby ja rušilsja do Užhoroda bez medlenija, i čtoby ja zrobil rasporjadženije lišiti Prahu 14-ho. Minister Švehla, kotoryj — primititi treba — poviren byl tohda vedenijem ďil Podkarpatskoj Rusi, pri rozlučenii priobisčal meňi, čto pred moim otchodom zaosmotren budu potverdžennym exemplarom Generaľnych Statutov, takožde novym vyimenovanijem jako president Direktorii iz toj pričiny, — jak on skazal meňi — čto duplikat certifikata minister-predsidateľa Tusara ne vozmožno najti meždu dokumentami Ministerskoj Rady. Dotyčno vyimenovanija členov Direktorii on skazal, čto ťi budut v rukach Generala Henneque, vojennoho diktatora, pred moim prišestvijem v Užhorod. V deň mojeho otchoda, dňa 14-ho, ja ne dostal

ničoho kromi mojeho **novoho** vyjmenovanija presidentom Direktorii. Ja sejčas hovoril s Dr. Saparoju, šefom kancellarii ministra, i želal nemedlennu audienciju s ministrom i potolkoval jemu potrebu konferencii. No byl ja informovan, čto minister ne možet prijati mene i čto vse budet po mojem pribytii v Užhorod tak, jak obicano. Rušilsja ja do Užhoroda v naďii, čto vse budet po dohovoru.

Po prišestvii v Užhorod i vvedenij v urjad Generalom Henneque. vojennym diktatorom, doznalsja ja k mojemu velikomu udivleniju, čto:

1. V publikovannych statutach slovo "soudnictví" (sudebničestvo) vylišeno bylo.

2. Vyimenovanije Direktorov ne bylo vojennomu diktatoru doručeno.

3. Statuty Russkoj Direktorii, dajusči Direktorii pravo veta v vyimenovaňu i propusčenii urjadnikov, vyimenovannych vojennym diktatorom tože ne pribyli.

4. Paragraf dotyčno prava direktorii sďilati potrebny expensy dľa rjadnoho končenija svojich funkcij, ne byl inače vyražen, no cilkom vylišen.

Ja protestoval do Prahi pismom i telegrammami, dostal otvita čto ďilo budet sejčas ispravleno, i koli dňa 6-ho oktobra, podčas rozhovora Dr. Brejcha spomnul, čto dostal on telegrammu, soderžasču vyimenovanije Direktorov i čto dvoje iz členov, na kotorych sohlasilosja, byli ustraneny imenno: T. A. Žatkovič i Major E. Puza, i čto vmisto nich Dr. Julij Hadžega byl vyimenovan i informacija hľadajetsja o mjstoprebyvanii Kirilla Prokopa, kotoryj tohda internovan byl v Poľsči, ja sejčas pošol do Prahi protestovati lično.

Na konferencii dňa 9-ho decembra, v kotoroj kromi mene President Masaryk, minister-predsidateľ Tusar i minister vnutrennych ďil Švehla bralj učastije, ja predložil ciloje ďilo pered nich i po dolhoj debaťi bylo vzaimno ustanovleno, čto vyimenovanije Dr. Hadžegi, kotoryj vyimenovan byl vmisto T. A. Žatkoviča, postojit — pričina danna byla ta, čto pod československim zakonom dvoje braťa ne mohut byti na odnoj kommissji i čto Major Puza budet sejčas vyimenovan. Dalie Statuty Direktorii, teper ispravlenny sobstvenoručnym pisanijem presidenta, sejčas zaslany budut vojennomu diktatoru. Sii Statuty meždu inymj predpisali, čto:

Citacija: **"Direktorium bude míti právo veta pri jmenovaní a odvoláni uredniku jmenovaných administratorem, resp. vojenským diktatorem."**

Takožde na koncu napisano jest' sobstyennoručnym pisanijem presidenta sl'idujusčoje:

"9—Dec. — Tusar — Švehla — Žatkovjč R."

S rišitel'nym porozumenijem, čto v budučnosti dila Podkarpatskoj Rusi otobrany budut ot jurisdikcii mijnisterstva vnutrennych d'il i vlozeny v ruki minister-predsidatel'a, čto dijstno stalosja dňa 1-ho januara 1920, ja vozvratilsja do Užhorola. No samo tak stalosja jak prežde: ani Statuty, ani vyjmenovanije Majora Puzy ne došli. Tak ja dňa 10-ho januara zas posol do Prahi v soprovoždenii sl'idujusčich členov Direktorii: Dr. Braščajko, Dr. Toronsky i nevyimennovanym členom, Majorom Puzoju. My predložili presidentu dňa 26-ho i Ministerskoj Rad'i dňa 27-ho exemplar protesta Pervoj Central'noj Russkoj Narodnoj Rady, takožde trebovanija Direktorii. Dňa 27-ho konferovali my s ministramj Švehla, Beneš i Hodža, koli ustanovleno bylo, čto vyimenovany budut tri komitety, čtoby podrobno pretraktovali točki, imenno: **Territorial'nyj Komitet, Konstitucionnyj Komitet i Administratjvnyj Komitet.** Territorial'nyj Komitet deržal sobranije, na kotorom pojavilsja i Dr. Hrušovsky, jako representant Slovakov, no ne mohlo prijti k porozuminiju proto, ibo Dr. Hrušovsky vyjavil, čto ich klub, jmenno Slovenskij Parlamentarnyj Klub, rišil dobrovol'on perepustiti Podkarpatskoj Rusi lem territoriju ležašču meždu rikami Ung i Ciryka, imenno čast' užhorodskoj župy i duže malu čast' sjvero-vostočnoho Zemplina. (Číslo j. 2780 pres. Ministerstvo zahraničnych veci. Predmet: Otpoved' na č j. 27367—19 m. r. Rozhraničenije medzi Slovenskom i Karpatskou Rusou). Direktorija rišitel'no otbrosila siju proposiciju i Territorial'na Kommissija rozojšlasja. Toho samoho dňa po poludňi Konstitucionna Kommissija sojšlasja i po ňiskol'ko minutovoj debaty rozojšlasja s t'im, čto zaš zasidati budet, jak možno budet dostati report Administrativnoho Komiteta. Administratjvnyj Komitet nikohda ne mal sobranija, i tak cila procedura s fiaškom dokončilasja. Ja tohda shotovil i zaslal formal'ny trebovanija, osnovanny na zroblennych dohovorach, i byl prjzvan presidentom na konferenciju dňa 10-ho februara, na kotoroj konferencii ministerskij sovitnik Dr. Pallier, načal'nik ruskoho otd'ilenija minister-predsidatel'stva, tože bral učastjja.

Moji trebovanija podrobno byli pretraktovany i bylo meňi obicano, čto praviteľstvo formal'no zašlet meňi otvita. Ja dostal otvit, s podpisju na koncu "Pallier", kotoryj ne lem ne prijal mnoju podanych trebovanij, no ani ne prjkosnul voprosa hranic, autonomii i pr., i v kratci zanimalsja lem voprosami administrativnymi.

V otvit nà sej tak zvannyj "Pallier Memorandum" ja zaslal dňa 14-ho februara odnu dolhu i podrobnu listu trebovanij opisujusče pričiny na sii trebovanija, i **treboval, čtoby československoje pravitel'stvo dalo meňi rjadno vystvlennoho otvita na rišitel'ny projekty, peredanny uže 27-ho januara, do 17-ho tekusčoho misjaca. Jesli ne dostanu do toho časa otvita ot pravitel'stva, deržati budu to negativnym.** Poneže otvit, doručen meňi 17-ho, ne byl prinadležnym, rjadno vystavlennym, po zaslanii kasatel'noho otvita radi rjadnoho potverždenija toho samoho dňa, čto nikohda ne bylo sďilano, ja dňa 19-ho februara podal svoju resignaciju.

Členy Direktorii resignacijami, datovannymi dňa 2-ho marta 1920 ukazali svoju solidarnosť. Pismom, datovannym 9-ho marta ja zrychlil prijatije mojej resignacii. Tak stojali ďila za dolhij čas. Pravitel'stvo ne choťilo dati meňi sviďitel'stva o tom, čto moja resignacija byla prijata, i konečno čerez ličnu intervenciju presidenta prijšlo k sohlasiju, čto hraničnyj vopros lišen budet rišeniju meždu sojmami Československa i Podkarpatskoj Rusi, v ďilach autonomiiže pravitel'stvom Československa ne budut prineseny žadny rišenija, jaki protivjatsja rišenijam Mirovoj Konferencii. Tak urjad gubernatora byl meňi silovan, kotoryj na rišitel'noje želanije prominentnych Rusinov ja sohlasilsja prijati. Pravitel'stvennoje želanije Ministerskoj Rady s dňa 26-ho april'a publikovano bylo, kotoroje meždu inymi zrobilo rasporjadženije na ustrojenije Gubernial'noj Rady. Perebral ja svoj urjad pod duže ťažkimi obstojatel'stvami, podrobnosti kotorych mohut byti istorično interessantnymi, no tut ne služili by poleznoj cili. Moje pervoje ďilo, jak gubernatora, bylo vydanije odnoho "Manifesta". Sej Manifest shotovlen, aprobovan i vydan byl sohlasijeň pravitel'stva. Izdan i rozširen byl agentami pravitel'stva i kontrasignovan vice-gubernatorom Petrom Ehrenfeldom. Memorandum sej meždu inym predložil, čto:

Citacija: **"Konečnoje rišenije voprosa hranicy Podkarpatskoj Rusi, kotoryj pod uslovijami vyšepomjanutych Generalnych Statutov lišen byl obsčomu rišeniju Rusinov i Slovakov, ne privelo k cil'i, i proto lišen jest' konstitucional'nomu pravitel'stvu i parlamentu Československoj republiki i sojmu (parlamentu) Podkarpatskoj Rusi.**

(Vyťah iz Manifesta Gubernatora Žatkoviča, kontrasignovannoho vicegubernatorom Ehrenfeldom, publikovannoho 19-ho junija 1920.)

Perebral ja urjad gubernatora v polnoj vidomosti ohromnoj veličkosti roboty jaka ožidala mene, lem pod tym uslovijem, že byl ja

obezpečen, čto oderžu ja najdaľšu kooperaciju so storony československoho praviteľstva. No s sožalenijem primužden byl ja konstantovati, čto sija ožidanna pomosč sostojala holovno iz obicanij, no ne iz ďil.

Ja soveršenno objasnil presidentu i druhim, čto s perebranijem urjada gubernatora ja zaderžal sebi pravo provaditi ďila tak, čtoby Podkarpatska Rus dostala tu autonomiju, na jaku ona spravedlivo, po dohovoram i rišeniju Mirovoj Konferencii opravnena jesť.

Po perebranij svojeho urjada ja intensivno koncentroval svoje vnimanije na vyroblenije plana, kotoryj byl by obezpečenijem ďla Rusinov, čto ich autonomija respektovana jesť praviteľstvom, kotoroje konečno prispijet k perevedeniju prijateľskoho porozuminija meždu njmi i ich slavjanskimi braťami Čechami i Slovakami. Po trech misjačnoj orientacii i učeniiasja tutešnych obstojateľstv, ja pervyj raz jak gubernator pošol do Prahi, predložil ličnyj referat o obsčom položeniiPodkarpatskoj Rusi. Rišeno bylo, čto vybory poderžany budut v januaru 1921. Ja predložil praviteľstvu projekt vyborovoho prava takožde projekt konstitucii Podkarpatskoj Rusi a sice v septembru i oktobru respektivno.

Po učastvovanii v novoročnoj audiencii presidenta, vjedno s pročimi členami kabineta, ja dňa 3-ho januara zaš konferoval s minister-predsjdatelem. Po vyraženii svojeho sožalinija, čto danny obicanija ne byli poderžany, ja osobenno pro prichoďasčii narodny perepisi, spomnul i treboval, na osnovi tu podrobnoho opisannych dohovorov, rišiteľno v pismi:

> "čtoby po povodu censusa pri slovenskich censusovych urjadnikach byli **v neutraľnoj territorii vyimenovany tože ruski censusovy urjadniki.**"

Minister-predsidateľ obezpečil mene, čto sejčas soobsčitsja s Dr. Mičuroju, ministrom s polnoju vlastiju ďla Slovenska, i usporjadit sije ďilo.

Dňa 25-ho januara ja zaslal ministru Dr. Mičuri pismo č. Č. R. 77, opisujusčj vyssepomjanutoje i pročii ďila, ukazujusči spravedlivosť mojeho trebovanija i želal ďla Rusinov v Slovensku, osobenno Ligi Rusinov, pravo svobodnoho slova i pečati, pravo javno deržati sobranija v Slovensku, čtoby oni mohli potolkovati narodu naturu j važnosť prichoďasčoho censusa, i tože, čtoby pri slovenskich ili československich censusovych urjadnikach byli ruski urjadnikj vyimenovany. Na sije i doteper ne polučil ja žadnoho otvita.

Potrebnym jesť primititi, čto ja, majuči dovirija, že objcanija choťa lem seho praviteľstva ispolneny budut, siloju sich obicanyj

objavil publiki Podkarpatskoj Rusi, že ňikii ďila stanutsja, čto — žaľ — pro pričiny, navirno jasny, ne ispolnilosja.

Pod čas mojej vakacii v Tatranskoj Lomnici byl ja specialľnym kurirom uvidomlen o sposobj, jakim census v **spornych territoriach** spišskoj, šarišskoj, zemplinskoj i užhorodskoj žup hrozitsja byti, i vnimanije moje obrasčeno bylo na urjadnu terrorističnu politiku odnoho československoho administrativnoho načaľnika, imenno župana zemplinskoj župy Slavika, kotoryj vopreki vsim prediduščim svjatym dohovoram i obicanijam, pod svojim imenem, rozširen svoimi sobstvennymi urjadnikami, dal rozposlati odin cirkular, v kotorom meždu inymi kažet:

Citacija: **"Na Slovensku niet Rusina ani Rusinky... A preto je zrejme, že je toto nie ruska, lež maďaronska agitacija... i pr.**

Kromi vyššepomjanutoho publično rozširennoho cirkulara sej samyj vysokij urjadnik Československa vydal tajny instrukcii i rozkazy hlavnym služnym svojej župy, a sice:

Citacija: **"Č. 1851—921.**

Všetkim služnovskim uradom v Zempline.

Na stale sa množiace chyry, že zo župy Zemplinskej bude čiastka pripojena k Podkarpatskej Rusi, ktore poburuju vačšinu slovenskoho obyvateľstva župy, dávam uverejniť vyňatok s pripisu Ministerstva s plnou mocou pre spravu Slovenska zo dňa 19.—I. 1921, čislo 1727—21. odd. adm. 1., kde stojí, že dľa mierovej smluvy, ktorá pevne už aj definitivne stanovila hranice medzi Slovenskom i Podkarpatskou Rusiou, pripadaju ešte k Slovensku mimo už prevzjatych nasledujuce obce: (tu citujet hromadu sel teper administrovannych Podkarpatskoju Rusju).

Žiadam vas, žeby ste o tom smysle poučili obyvateľstvo Vašeho okresu sučasne s tym, že opačne zpravy su vymyslene a uplne bezpodstavne.

Dr. Slavik, župan."

Jak ja dostal cirkular Slavika v Tatranskoj Lomnici, ne mohol ja viriti svidjteľstvu svoich očej. Ja sejčas prerval svoju vakaciju i pošol do zemplinskoj župy, čtoby tam vnimati ďila lično, i po 4 dennom pobytii tam ja viďil ne lem to, čto cirkular šjroko-daleko po ciloj župi rozprostranen byl urjadnikami župy, no resuľtat byl takij, čto ja dňa 14-ho prinužden byl hughesogramovati presidentu; minister-predsjdateľu i ministru s polnoju vlastiju dľa Slovenska, jak sľidujet:

Citacija: **"Cirkular zemplinskoho župana Slavika, v kotorom tverdit, čto deklaracija dakoho byti Rusinom sostavľajet**

maďarsku propagandu, zapričinil, jak ja sam ljčno viďil podčas mojeho putešestva čerez župu zemplinsku, urjadnyj terror. V imeni Rusinov mušu protestovati i navpered vyjaviti, čto pro siju proklamaciju Slavika census ne možet byti j ne budet spravedlivym dľa Rusinov v zemplinskoj župi. V sem ďiľi trebuju, čtoby okamžite kroki byli sďilany dľa obezpečenija konsoljdacii slavjanskich elementov v Čechoslovakii.

Dr. Žatkovič, gubernator."

Ta se j absolutno dokazanny slučaj denacionalizacii vo vsich časťach spornoj territorii jesť to, čto Rusiny dostali vnistno čestnoho porozuminija, čto sej census provadžen budet čestno i kommissijeju, sostojasćoju iz Čechoslovakov i Rusinov.

Utrativše dovirije v iskrennosti i dobrom namirenii praviteľstva ja dňa 16-ho marta zaslal presidentu moju resignaciju s urjada gubernatora.

Pro chvorotu presidenta v sem ďiľi nič ne bylo zrobleno do 12-ho apriľa, koli byl ja prizvan presidentom i konferoval s nim. Resuľtatom sej konferencii byla usilovnosť so storony praviteľstva i mojej prijti k dajakomu porozumeniju. Representanty vsjch političeskich partij zaprošeny byli do Prahi i okremišno i kollektivno vysluchany byli ministerpredsidatelem Černym. Po jch otšestvii moji konferencii s praviteľstvom prodolžalisja. Dňa 30-ho apriľa ja dostal ot praviteľstva formaľnyj pisemnyj otvit na moji pismenno predloženy trebovanija. Otvit sej ubidil mene o neprijemnosti našich kasateľnych mňinij v ďiľi voprosa Podkarpatskoj Rusi, i proto ja toho samoho dňa spišil prijatije podannoj mojej resignacii. Vopros mojej resignacii i druhi ďila zaš pretraktovany byli presidentom Masarykom, minister-predsidatelem Černym i mnoju na odnoj tri hodinnoj konferencii v seredu, dňa 3-ho maja 1921. Na koncu sej konferencii ja opjať želal prijatije mojej resignacii, kotora potom v pjsmi datovannom dňa 13-ho maja 1921 prijata byla presidentom Masarykom. Pismo sije jesť jak sľidujet:

V Praze dne 13. kvetna 1921.

Pane Dr.-e Žatkoviči, prijal jsem na Vaši opetovanou žadost resignacji Vašu na urad prozatimnoho guverněra Podkarpatské Rusi.

D'ekuji Vam za služby, které jste prokázal v urade svém republice a své vlasti a preji Vaši dalši praci pro Vaš narod mnoho zdaru.

Kontrassignovano: Černy, v. r. T. G. Masaryk, v. r.

K vyššepomjanutomu minister-predsidateľ dodal: "Ja pak za svou osobu a jménom vlády československé pripojuji se plne a srdečne k dikum pane presjdentovym.

Predseda vlády: Černy, v. r.

Se jest istorija, i mušu skazati — smutna istorija.

Stoľko o minuvšosti. Ja vpolňi vidomyj toho, čto kritizovati jesť lehkim ďjlom, i čtoby izbihnuti tomu mňiniju, čto sej Expose pisan byl lem dľa ukazanija toho, čto malo byti i čto ne bylo zrobleno, ja po sem konkretno predložu ťi ďila, kotory bez medlenija majut byti perevedeny praviteľstvom i parlamentom Československa, jesli oni choťat konečno ubiditi Podkarpatskjch Rusinov i širokij zahraničnyj civilizovannyj svit o tom, čto oni čestno, spravedlivo zaobchoďat so svoimi slavjanskimi braťamj, kotory dobrovoľno sojedinilisja s Československom.

Dľa soveršennoho porozuminija toho, na čto suť Rusiny opravneny, potrebnym jesť, kromi znanija prediduščoj istorii, poznatj i ostorožno peresmotriti uslovija Mirovoho Kontrakta meždu sojuznymi i učastnymi deržavami i Československom v St. Germajn en Laye, dňa 10-h soeptembra 1919, a sice:

ČAST' 2.

Paragraf 10.

Československo objazyvajetsja ustanoviti Rusku Territoriju južno ot Karpat v hranicach opreďilenych hlavnymi Sojuznymi i Učastnymi Deržavamj, jako autonomnu jedinicu v Československom S'taťi, i vozdati jej najvyššoje samoupravlenije srovňajuščojesja s jednostiju Československoho Štata.

Paragraf 11.

Kraina Rusinov južno ot Karpat budet mati osobennyj Sojm. Sej Sojm vykonavati budet zakonodarnu vlasť vo vsich jazykovych, škoľnych, religijnych voprosach, v ďilach mjstnoj administracii i v druhich voprosach, kotory zakony Československoj republiki priznačat jemu. Gubernator krainy Rusinov vyimenovan budet presidentom Československoj republiki i otvičateľnyj budet Sojmu.

Paragraf 12.

Československo objazujetsja, že urjadnjki v kraiňi Rusinov izbrany budut, na skoľko lem vozmožno, iz meždu obyvatelej sej territorii.

Paragraf 13.

Československo garantirujet kraiňi Rusinov sootvitnu representaciju v parlamenťi Československoj republiki, k kotoromu parlamentu

zašlet poslov, izbrannych v smysľi konstjtucii Československoj republiki. No sii posly ne budut mati prava holosovanija v takich zakonodarnych voprosach, jaki dany suť Rusľkomu Sojmu.

Taže na osnovi vysšepomjanutoho 10-ho paragrafa Podkarpatska Rus opravnena jesť na vsi tii samoupravľajuščii prava, kotory ne protivjatsja Československoho Štata. Po internacionaľnomu zakonu, obyčaju i upotrebleniju ďila, kotory ne srovnajutsja s jedinosťu odnoho štata, suť ďila, jaki prepjatstvujut jemu soobščatisja s pročimj samoderžavnymi štatami voľno, bez prepjaťstvija. Na priklad vsi ďilą prehovorov i dobovorov meždu dvoma samoderžavnymi štatami možno tak klassifikovati. V sem smysľi taki ďila, jak zahraničny ďila, žeľiznjca, telegraf, telefon, pošta, hroši, tarifa, vojsko i pr. možno klassifikovati ďilami potrebnymi dľa obezpečenija jednosti odnoho štata. No bylo by to duže daleko sjahajuščoju konkluzijeju skazati, čto ďila vnutrennoj admjnistracii odnoj autonomnoj odinicy protivjatsja jedinosti odnoj republiki, osobenno koli každa iz 48 autonomnych odinic, štatov v Sojedinennych Štatach, v polnoj mjri majut samoupravlenije v svojich vnutrennych ďilach ili ďilach domašnoj spravy, jak to tam znamo jesť. S istorijeju unii Podkarpatskoj Rusi pred našimi očami, s dokazami meždunarodnoho prava pred nami i s precedentom vidanom v Sojedinennych Štatach Amerikj dotyčno štatnych prav, slovo "local" v 12-om paragrafi rišenija Mirovoj Konferencii ne lišajet mista dľa somńinija, čto slova "local maters" (domašny ďila) totožnymi suť so slovami matters of the interior (vnutrenny ďila).

Slovo "local" (mistnyj) majet i musit byti interpretovano jak vnutrennyj (smotri brošuru č. 5: "Dr. Žatkovič u autonomii Podkarpatskoj Rusi", publikacija Informacijnoho Bjura Rusinov, Homestead, Pa.,) i jak skazano jesť v 13-om paragrafi, Podkarpatska Rus i v dnešnych dočasnych hranicach opravnena jesť na sootvitnu representaciju, jmenno 14 poslov i 7 senatorov, vmisto 9 poslov i 4 senatorov, jak to opreďiľajet teperišna konstitucija Československa konstitucija shotovlena i prijata bez pozvidanija jakoho nibuď representanta ili representantov Rusinov.

V imeni toho samoho pol milliona amerikanskich Rusinov, kotory sďilali teperišnu Československo-Podkarpatsko-Rusku uniju vozmožnoju, ja treboval, i teper trebuju, ispolnenija praviteľstvom i parlamentom Československa sľidujuščich, kotory trebovanija suť totožny s trebovanijami vsich političeskich partij i druhich representativnych ťiles Podkarpatskoj Rusi, ne smotrja na narodnosť, političeskoje ubiždenije i viroispovidanije, a sice:

1. Ostavlenija statariuma (vojennoho prava.)

2. Prijatija mojeho projekta Vyborovoho Prava dl'a deržanija vyborov do pervoho Podkarpatsko-Ruskoho Sojma. (Garantirujusči pravo byti representantami lem davnym obyvatel'am.)

3. Poderžanija skorych vyborov do Podkarpatsko-Ruskoho Sojma. (Ne možno osjahnuti prosperity, mira i konsolidacii, poka sije representacijnoje t'ileso ne jest' ustanovleno.)

4. Vyimenovanije odnoho Rusina gubernatora Podkarpatskoj Rusi i dati jemu polnu vlast' v autonomnych d'ilach.

5. Urjadnoj proklamacii pravitel'stvom toho, čto teperišna Rusko-Slovenska hranica jest' lem dočasna. (Smotri brošuru č. 4. 'Slovensko-Podkarpatsko-Ruska hranica", publikacija Informacijnoho Bjura Rusinov, Homestead, Pa. U .S. A.) Prikl'učenije sejčas k Podkarpatskoj Rusi tak zvannoj Makovicy v šarišskoj župi, ciloj zemplinskoj župy i t'ich častej župy užhorodskoj, kotory dnes esči ne nachod'atsja v Podkarpatskoj Rusi. Publičnoje uznanije toho, čto konečny hranicy meždu Podkarpatskoju Rusju i Slovenskom ustanovleny budut sposobom, na jakij sohlasilsja representant Československa (Dr. Beneš, minister zahraničnych d'il) i representant Rusinov (Dr. Žatkovič) v Pariži 24-ho julija 1919, a sice: prijatel'skim, vzaimnym ustanovlenijem meždu Československom i Podkarpatskoju Rusju, i nikoli odnostoronno i samovol'no.

6. Popraviti nespravedlivost' sd'ilannu Rusinam pri narodnych perepisach, perevedennych 16—23. februara 1921 v l'ubovjanskom okruzi v spišskoj stolici, v šarišskoj i zemplinskoj stolicach i v t'ich čast'ach župy užhorodskoj, kotory nachod'atsja pod pravlenijem Slovenska, vyimenovanijem investigacijnoj kommissii rovno sostojasčoj iz Rusinov i Čechoslovakov. Sija kommissija majet inkvirovati žaloby denacionalizacii na mist'i.

7. Vyterti iz konstitucii Československa vsi t'i časti, kotory probovali so staratel'nost'u (?) interpretovati duch i značenije St. Germainskoho Mirovoho Dohovora (bez konstitucii ili dostanija aprobacii na se ot jakoho nibud' representanta ili representantov Rusinov) i vložiti do sej konstitucii vyššepomjanuty 10., 11., 12. i 13. paragrafy St. Germainskoho Mirovoho Dohovora IPSISIMIS VERBIS, i takožde rišitel'no vyjaviti, čto sii paragrafy sut' objazatel'ny i mohut byti peremineny lem odobrenijem i dozvolenijem Sojma Podkarpatskoj Rusi. (Smotri brošuru č. 3: "Krizis konstitucii i nikoli gubernatora Podkar-

patskoj Rusi", publikacija Informacijnoho Bjura Rusinov, v Homestead, Pa.)

8. Prijatije mojeho projekta dl'a konstitucii Podkarpatskoj Rusi (Smotri brošuru č.: "Jaka majet byti konstitucija Podkarpatskoj Rusi", publikacija Informacijnoho Bjura Rusinov, Homestead, Pa., U. S. A.) ili lišenija d'ila vzaimnomu sohlasiju meždu pravitel'stvom i Parlamentom Československa i Sojmom i pravitel'stvom Podkarpatskoj Rusi.

Nemedleno konfiskovati dominiju Schonborna i vsi veliki dominii v Podkarpatskoj Rusi i sejčas perevesti v život zakon o zemel'noj reformi, i v sem smysl'i osobenno ustanoviti maximal'nyj kvantum zemli, jakij možet dakto mati po teperišnym zakonam.

Popraviti, na skol'ko jest' to vozmožno, škodu zapričinenu bidnym rusinam pri zamiňi starych hrošej austro-uhorskich na teperišnu česko-slovensku valutu.

11. Objazatel'no vyhološenija so storony pravitel'stva Československoj republiki, čto definitivnoje vyimenovanije urjadnikov Podkarpatskoj Rusi ne budet perevedeno do ustanovlenija Sojma Podkarpatskoj Rusi.

Ot časa mojej resignacii bol'še gazet v Československom pripisovali mojim teperišnym d'ijatel'nost'am političeskim taku ciľ i namirenije, jaki ne suť pravdoju i ne osnovujutsja na prav-d'i. Moja budušča političeska d'ijatel'nost', samo jak v minuvšosti, hraničitisja budet k pomahaniju Podkarpatskoj Rusi dostati v Československoj republiki to, na čto ona po vsim dohovoram i rišeniju Mirovoj Konferencii opravnena jest', imenno: polnu političesku, kul'turnu, ekonomičnu, administrativnu i narodnu autonomiju — samoupravlenije, i to v hranicach čestnych, spravedlivych.

Bylo meňi často skazano prominentnymi representativnymi Čechoslovakmi, kotory v velikoj miri sohlašilisja s mojim vzhl'adom v problemi Rusinov, čto jesli sd'ilany byli ošibki i nespravedlivosti so storony pravitel'stva i pročich pravitel'stvennych urjadnikov, ťi pripisati treba ne zloj vol'i, no prosto nevižestvu (ignorancii) ťich ľudej v d'ilach dotyčno problema Podkarpatskoj Rusi. Ja o sem ne budu argumentovati, naj každyj sudit d'a sebe, no iz mojej storony mušu vyjaviti, čto resultat d'a Rusinov jest' jednakij, ci stalosja to ciz zloj vol'i, ili nevižestva, ibo v každom slučaju zapričinilo to nespravedlivost' i škodu pravam i privilegijam Rusinov. Problem Rusinov ne možno dal'še ignorovati, s nim lehkomyslenno zaobcho-

ďiti. Problem Rusinov treba seriozno i spravedlivo vahati i obdumati i v budusčosti ne poviriti ľuďam, kotry — žaluju kazati — ne suť sovoršenno znakomy ani rišenijami Mirovoj Konferencii.

Rusiny dobrovoľno sojedinilisja so svojimi slavjanskimi braťami Čechami i Slovakami i Rusiny, jak bohobojnyj, čestnyj, spoťahlivyj narod, ostanut virnymi, lojaľnymi k republiki, no razom trebujut, i to spravedlivo, čtoby i republika byla virna, lojaľna k nim.

Ja nikohda ne byl i ne budu prijatelem centralizacii i sľipoj šovinnističnoj bjurokracii, dvuch faktorov, kotory holovno otvičateľny suť za strašnoje položenije, v jakom problem Podkarpatskoj Rusi nachoditsja.

Pri konsideracii problema Podkarpatskoj Rusi potrebnym jesť zavše mati na pamjati, čto Dr. Beneš, ministr zahraničnych ďil, sam izvistil komitetu zahraničnych snošenij dňa 25-ho maja 1921, a imenno: Čto Mirova Konferencija majet kontroľnu vlasť nad Podkarpatskoju Rusju.

S čistoju sovisťu i ne lem jako Slavjan i Rusin, no tože jak odin kotoryj v velikoj miri otvičateľnyj jesť za teperišnu československo-podkarpatsko-rusku uniju, ja sčiro otporučaju, čtoby ne lem v imeni česti i spravedlivosti, no i v interessi buduščoj prosperity ciloj Československoj republiki, byla dana Podkarpatskoj Rusi bezmedlenija polna političeska, kulturna, ekonomična, administrativna i narodna autonomija v hranicach čestnych i spravedlivych.

Dvuma slovami, upotrebľajuči slova Lloyd Georga, Rusiny prosjat lem

"Fair Play"

DR. G. J. ŽATKOVIČ,

byvšij gubernator Podkarpatskoj Rusi.

diti. Pro
i v budu
sovoršen
Rusi
ťami Čec
ťahlivyj
trebujut,
k nim.
Ja n
šovinnist
teľny su
Rusi nac
Pri
zavše ma
sam izvis
menno:
karpatsko
S čis
odin koto
vensko-po
v imeni
ciloj Česk
medlenija
i narodna
Dvun
prosjat le

TYPOGRAFIJA AMERIKANSKOHO RUSS. VIESTNIKA
Cor. 8th Ave. and Dixon St., - Homestead, Pa. - U.S.A.

22-12-75

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

Žatkovič, G. I.
Okrytie-exposè o
Podkarpatskoj Rusi